एस.सी.आर. ३१८

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

अजित सिंह

वि .

हरियाणा राज्य

फेब्रुवारी ८, १९९६

[जी. एन. रे आणि एन. पी. सिंग, न्या. न्या.)

भारतीय दंड संहिता, १८६०/टाडा कायदा:

कलम ३९२, ३९४, ३९७/५ - दोन आरो आरोपींना खालील गुन्ह्यांसाठी दोषी ठरविण्यात आले - देशी बनावटीचे पिस्तुल दरोड्यात वापरले गेले नाहीत, परंतु शक्यतो स्वसंरक्षणाद्वारे - कलम ३९७ आणि ३९४ अन्वये आरोप अमान्य आणि म्हणूनच अन्यायकारक आहे - शिक्षा कलम ३९२ अन्वये मान्य - मात्र शिक्षा कमी करून पाच वर्षांचा कारावास - दारिद्र्यामुळे सह-आरोपींनी अपील करण्यास प्राधान्य दिले नाही - अशाच परिस्थितीत इतर आरोपींविरुद्ध सुनावलेल्या शिक्षेत बदल करण्याचा लाभ मिळण्यास ही तो पात्र आहे.

श्री. फूल कुमार विरुद्ध दिल्ली प्रशासन, (१९७५) १ एससीसी ७९७ आणि पियारा सिंग

वि. मध्य प्रदेश राज्य, [१९९२] पुरवणी ३ एस सी सी ४५, यावर भिस्त ठेवली.

फौजदारी अपीलीय अधिकारिता : फौजदारी अपील क्रमांक ७८२/ १९९५.

सत्र प्रकरण क्रमांक १०६/१९९२, सत्र खटला ट्रायल क्रमांक १६१/१९९३ मधील सोनीपत येथील पदनिर्देशित न्यायालयाच्या दिनांक ११.१२.९३ च्या न्यायनिर्णय व आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी सुशील कुमार.

उत्तरवादीसाठी आय. एस. गोयल.

न्यायालयाने खालील आदेश पारित केला :

अपीलकर्त्याने तुरुंगातून दहशतवादी आणि विघातक कारवाया (प्रतिबंध) अधिनियम, १९८७ (पुढे टाडा म्हणून संबोधले जाते) च्या कलम १९ अंतर्गत दाखल केलेले अपील आहे. असे दिसते की सुरुवातीला अपीलकर्ता आणि सह-आरोपी राज पाल यांच्याविरुद्ध आय.पी.सी च्या कलम ३९४, ३९२ आणि ३९७ आणि टाडा कायद्याच्या कलम ५ अंतर्गत आरोपपत्र सादर केले गेले. परंतु सोनीपत येथील पदनिर्देशित न्यायालय, रोहतक यांसमोरील न्यायचौकशी मध्ये आरोपींवर आय.पी.सी च्या कलम ३९२, ३९४ आणि ३९७ अन्वये आरोप ठेवण्यात आले.

थोडक्यात अभियोग पक्षाचे म्हणणे असे आहे की, दिनांक १२.४.९० रोजी पी.डब्लू. ७,

सुरेश हा त्याचा भाऊ पी. डब्लू. ८ सोबत असताना, सुभाष हा स्कूटरने गोहाना येथून गडवळ या गावी जात असताना, दोन्ही आरोपी अचानक पिस्तुल घेऊन आले आणि त्यांनी स्कूटर थांबवण्याचा प्रयत्न केला, पण त्याचा भाऊ सुभाषने तशी करण्याची परवानगी दिली नाही. मात्र, त्याने स्कूटरच्या हँडलला पकडून सुरेशच्या पाठीवर पिस्तूल दाखवून त्याच्याकडे जे मौल्यवान आहे ते त्याला देण्यास सांगितले. भीतीपोटी, सुरेशने रु. १७७५/- असलेले पाकीट त्याच्या ताब्यात दिले आणि त्याचे मनगटी घड्याळ आणि त्याचा भाऊ सुभाष याचे मनगटी घड्याळही दुसरा आरोपी राजपाल याने जबरदस्तीने काढून घेतले. त्यानंतर स्कूटर हिसकावण्याचा प्रयत्न करण्यात आला होता. पी. डब्ल्यू ७, सुरेश याने दुधाचा रिकामा ड्रम उचलून त्या ड्रमने आरोपी अजितला मारहाण केली. त्यानंतर आरोपी अजित याने सुरेशवर पिस्तुलातून गोळीबार केला ज्यामुळे सुरेशच्या डाव्या हाताला आणि सुरेशच्या डाव्या हाताच्या अंगठ्याला व पहिल्या बोटाला दुखापत झाली होती. सुरेश आणि अजित यांनी एकमेकांना भिडले. त्यावेळी आरोपी अजित याने सुरेशच्या डाव्या हाताला दाताने चावा घेतला आणि पिस्तुलातून गोळी झाडून दोन्ही भावांना आव्हान दिले मात्र सुरेश व सुभाष तेथून पळून जाऊ शकले. दुसऱ्या दिवशी रोहतक जिल्ह्यातील बडोदा पोलिस स्टेशनमध्ये एफ. आय. आर. दाखल करण्यात आला.

अभियोग पक्षाचे म्हणणे असे आहे की, दोन्ही आरोपींना १६.५.९० रोजी अटक करण्यात आली होती आणि आरोपींच्या सांगण्यावरून पी. डब्लू. क्र. ७ आणि ८ कडून हिसकावलेले मनगटी घड्याळ १८.५.९० रोजी हस्तगत करण्यात आले होते जे एका बागेत पुरले असल्याचे

सांगितले जाते. अभियोग पक्षाचे हे देखील म्हणणे आहे की, दोन्ही आरोपींनी चाचणी ओळख परेडला उपस्थित राहण्यास सहमती दर्शविली नाही आणि अशी ओळख परेड झाली नाही. या प्रकरणातील पुरावे लक्षात घेऊन, विद्वान पदनिर्देशित न्यायालयाने दोन्ही आरोपींना भादंवि च्या कलम ३९२ सह कलम ३९७ अन्वये तसेच भादंवि च्या कलम ३९४ अन्वये दोषी ठरवले आणि दोन्ही आरोपींना १० वर्षे सश्रम कारावासाची शिक्षा व दंडही ठोठावला आणि दंड न भरल्यास, कलम ३९४ अन्वये दंड   रु.२५०/- आणखी तीन महिने सश्रम कारावास भोगावा लागेल. दोन्ही आरोपींना आय. पी. सी. च्या कलम ३९२ सह कलम ३९७ अंतर्गत गुन्ह्यासाठी सात वर्षांच्या सश्रम कारावासाची शिक्षाही सुनावण्यात आली आहे.

श्री सुशील कुमार, विद्वान वरिष्ठ वकील, या प्रकरणात अपीलकर्त्यासाठी न्यायमित्र म्हणून उपस्थित होते, त्यांनी असे सादर केले आहे की जर एखाद्या आरोपीने हत्यार वापरले नसेल तर त्याला आय. पी. सी. च्या कलम ३९७ अंतर्गत दोषी ठरवता येत नाही. अशा युक्तीवादाच्या समर्थनार्थ या न्यायालयाचा श्री. फूल कुमार विरुद्ध दिल्ली प्रशासन [१९७५] (१) एस. सी. सी. ७९७ मधील निर्णय. श्री. सुशील कुमार यांनी असेही सादर केले आहे की, सह- आरोपींना आय. पी. सी. च्या कलम ३९७ अन्वये दोषी ठरविणे हेच दर्शविते की आरोपीला दोषी ठरवताना प्रकरणातील वस्तुस्थितीचा विचार केला गेला नाही. सुशील कुमार यांनी असेही म्हटले आहे की, अपीलकर्ते अजित यांच्याविरोधात कलम ३९७ अन्वये दोषसिद्धीची आवश्यकता नाही, जरी अभियोग खटला त्याच्या प्रथम दर्शनी स्वीकारला गेला तरी. अभियोग पक्षाच्या साक्षीदारांच्या

पुराव्यावरून असे दिसून येते की, अभिकथित दरोडा टाकण्यासाठी सदर पिस्तूल वापरले नव्हते परंतु, सुरेशने आरोपी अजितवर दुधाचा कॅन फेकला असता त्याने देशी बनावटीच्या पिस्तुलातून गोळीबार केला होता. सरकारी पक्षाच्या साक्षीदारांच्या पुराव्यांवरून असे दिसून येते की, अभिकथित दरोडा टाकण्यासाठी या पिस्तुलाचा वापर करण्यात आला नव्हता, परंतु जेव्हा सुरेशने आरोपी अजितवर दुधाचा कॅन फेकला तेव्हा त्याने स्वसंरक्षणार्थ आपल्या देशी बनावटीच्या पिस्तुलातून गोळीबार केला होता जो पी. डब्ल्यू. ७, सुरेशच्या डाव्या हाताच्या अंगठ्याला आणि बोटाला लागला होता. त्यानुसार अजितला कलम ३९७ अन्वये झालेली शिक्षाही अन्यायकारक आहे. सुशील कुमार यांनी म्हटले आहे की, या प्रकरणात देण्यात आलेले पुरावे आत्मविश्वास निर्माण करत नाहीत. अपीलकर्ता अजितच्या ताब्यातून हे देशी बनावटीचे पिस्तूल कसे आणि केव्हा जप्त करण्यात आले हे देखील दिसून येत नाही. असा कोणताही विश्वासार्ह आणि अभेद्य पुरावा नाही जो अपीलकर्त्याला त्याच्याविरुद्ध आरोप केलेल्या गुन्ह्याशी जोडू शकेल. आरोपीच्या ओळखीबाबत बोलायचे झाले तर ही मान्य स्थिती आहे की, पी. डब्ल्यू ७ च्या उपस्थितीत आरोपींना पोलिस कोठडीतून बाहेर काढून त्यांची चौकशी करण्यात आली होती. त्यामुळे न्यायालयात आरोपीच्या ओळखीवर अवलंबून राहता येत नाही. श्री.सुशील कुमार यांनी आरोपींना संशयाचा फायदा देऊन निर्दोष मुक्त करण्यात यावे, असे सादर केले आहे. श्री. सुशील कुमार यांनी पुढे म्हटले आहे की, कोणत्याही परिस्थितीत, त्यांच्या अटकेच्या तारखेपासून अपीलकर्ता कोठडीत आहे आणि तोपर्यंत त्याने पाच वर्षांहून अधिक काळ स्थानबद्धतेत आहे. या न्यायालयाने

कलम ३९२ अन्वये शिक्षा मान्य केली आहे तरी अपीलकर्त्याची सुटका करण्यात यावी.

श्री. सुशील कुमार यांच्या वादात जोर आणि समर्थन आहे असे आम्हाला दिसते. खटल्यातील तथ्ये आणि परिस्थितीत, आम्हाला असे वाटत नाही की, अपीलकर्त्याला आय. पी. सी. च्या कलम ३९७ आणि ३९४ अंतर्गत दोषी ठरवले जावे. परंतु आमच्या मते, पी. डब्लू. ७ आणि ८ च्या साक्षीच्या आधारावर आय. पी. सी. च्या कलम ३९२ अंतर्गत अपीलकर्त्याची शिक्षा कायम राहिली पाहिजे. आय. पी. सी. च्या कलम ३९४ आणि ३९७ अंतर्गत शिक्षा न्याय असल्याचे दिसत नाही. अशा शिक्षा रद्दबातल केल्या जात आहेत. म्हणून आम्ही आय. पी. सी. च्या कलम ३९४ आणि ३९७ अंतर्गत दोषसिद्धी आणि शिक्षा बाजूला ठेवून अपीलला अंशतः परवानगी देतो परंतु कलम ३९२ दोषसिद्धी पुष्टी केली जात आहे. अपीलकर्त्याला पाच वर्षांपेक्षा जास्त काळ शिक्षा झाली आहे. खटल्यातील तथ्यांमध्ये, आय. पी. सी. च्या कलम ३९२ अंतर्गत गुन्ह्याची शिक्षा पाच वर्षांच्या कालावधीत कमी केल्यास न्याय मिळेल. अपीलकर्त्याला या वेळेपर्यंत इतर कोणत्याही फौजदारी खटल्याच्या संदर्भात नको असेल तर त्याला ताबडतोब सोडण्यात येईल.

आतापर्यंत सह-आरोपी राजपाल याचा संबंध आहे. त्याच्या शिक्षेविरुद्ध त्याने कोणतेही अपील करण्यास प्राधान्य दिल्याचे दिसत नाही. राज्याचे विद्वान वकील देखील या न्यायालयाला सूचित करण्याच्या स्थितीत नाहीत की ह्या आरोपी, राजपालने कोणतेही अपील केले आहे की नाही. अपीलकर्ते, अजित सिंग यांच्या संदर्भात आमच्या निष्कर्षानुसार, सहआरोपी राजपालला

देखील कलम ३९२ अन्वये दोषसिद्धीचा समान लाभ मिळण्यास आणि आय. पी. सी. च्या कलम ३९४ आणि ३९७ अंतर्गत गुन्ह्याच्या संदर्भात दोष मुक्तीच्या आदेशाचा हक्क आहे. आम्ही त्यानुसार आदेश देतो. या संदर्भात, पियारा सिंग विरुद्ध मध्य प्रदेश राज्य मध्य प्रदेश राज्य, [१९९२] पुरवणी ३ एस सी सी ४५ मधील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा संदर्भ दिला जाऊ शकतो जेथे या न्यायालयाने सूचित केले आहे की जर कोणीही आरोपी दारिद्र्यामुळे अपील करण्यास अयशस्वी ठरला तर किंवा अन्यथा, या न्यायालयाने अशाच परिस्थितीत इतर आरोपींविरुद्ध सुनावलेल्या शिक्षेत सुधारणा केल्याचा लाभ मिळण्यासाठी तो पात्र असेल. आमच्या मते या न्यायालयाची अशी कृती खटल्याच्या वस्तुस्थितीत करावयाच्या न्यायाशी सुसंगत असेल. आम्ही असेही सूचित करू शकतो की आपल्याला असे दिसते की बहुधा सह-आरोपी आपल्या मर्जीने नव्हे तर गरिबीमुळे या न्यायालयात कोणतेही अपील करण्यास अपयशी ठरला आहे. त्यामुळे आयपीसीच्या कलम ३९२ अन्वये झालेल्या गुन्ह्याची शिक्षा राजपाल यालाही पाच वर्षांपर्यंत कमी करण्याचे आदेश आम्ही देतो. सह-आरोपी राजपाल याला पाच वर्षे तुरुंगवास भोगावा लागला असून इतर कोणत्याही फौजदारी गुन्ह्यात तो नको असल्यास त्याची सुटका केली जाणार आहे.

जी. एन. अपील अंशतः मंजूर

x-x-x-x

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x